

ტრადიციული მეურნეობა აჭარაში (აიშე მუავანაძის პრაქტიკიდან)

ნინო მინდაძე

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის
მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
ელ-ფოსტა: nmindadze@gmail.com
ORCID: 0009-0000-6720-3310

საბა კალანდარიშვილი

კულტურული და სოციალური ანთროპოლოგიის მაგისტრი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ელ-ფოსტა: sabakalnda@gmail.com
ORCID: 0009-0003-1815-9810

აბსტრაქტი: ტრადიციულ ქართულ ხალხურ სამედიცინო კულტურას უდიდესი ისტორია აქვს. საუკუნეების განმავლობაში იცვლებოდა, ვითარდებოდა და დღემდე შემორჩა მკურნალობის სხვადასხვა მეთოდი და საშუალება, რომლებსაც საკმაოდ დიდი როლი ეკავა სხვადასხვა საზოგადოების ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ქართული ხალხური სამედიცინო კულტურა მრავალფეროვანია, რაც განპირობებულია გეოგრაფიული გარემოს, ისტორიული და სოციალ-ეკონომიკური თავისებურებებით.

თანამედროვე სამყაროში უფრო და უფრო აქტუალური ხდება უძველესი ხალხური მედიცინის შესწავლა, ვინაიდან, არაერთი კვლევა ამტკიცებს, რომ ხალხური მედიცინა უმკვლავდებოდა სხვადასხვა რთულ დაავადებას და რაც მთავარია, ეს ხდებოდა ძირითადად ორგანული საშუალებებით, და ბუნებასთან მაქსიმალური ადაპტაციის შედეგად.

გარდა ბუნებრივი მკურნალობის მეთოდებისა, უძველესი დროიდან სხვადასხვა ხალხში გავრცელებული იყო მაგიურ-რელიგიური მკურნალობის მეთოდები. ამგვარი მეთოდების გამოყენება გარკვეულ ეზოთერულ ცოდნას მოითხოვდა, რომლებიც თაობიდან თაობას გადაეცემოდა და სწორედ ასე გრძელდებოდა მკურნალობის უწყვეტი ტრადიცია.

გამონაკლისი არ ყოფილა არც ქართველი ხალხი, რომლის ცხოვრებაშიც რელიგიას უძველესი დროიდან მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. ისტორიული პროცესებიდან გამომდინარე ქართველთა ყოფაში დაიღვწა სხვადასხვა რელიგიური პლასტი, რომელთა შემჩნევა შესაძლებელია სწორედ მაგიურ-რელიგიურ საშუალებებში.

სტატიაში ეთნოგრაფიულ მასალაზე დაყრდნობით შევეცდებით წარმოვაჩინოთ XX საუკუნის პირველ ნახევარში აჭარაში მოღვაწე სახალხო მკურნალი ქალის ყოველდღიური სამედიცინო პრაქტიკა და ავხსნათ მკურნალთა მიერ გამოყენებული მაგიურ-რელიგიური წარმოდგენების როლი იმ კონკრეტულ საზოგადოებაში.

საკვანძო სიტყვები: ხალხური მედიცინა, სამედიცინო ანთროპოლოგია, მკურნალობა, შელოცვები, აჭარა, ქობულეთი, ექიმბაში, სახალხო მკურნალი.

* * *

შესავალი: ხალხური მედიცინა სხვადასხვა ხალხის სამედიცინო კულტურის ერთ-ერთი ძირითადი ნაწილია. მას განსაკუთრებით აქტიურად იყენებდნენ ძველ საზოგადოებებში. ხალხური მედიცინა არის საზოგადოებების მიერ შემუშავებული სამკურნალო პრაქტიკა როგორც ფსიქიკური აშლილობების, ისე ფიზიკური დაზიანებების წინააღმდეგ.

ხალხურ სამედიცინო კულტურას, ტრადიციულად, ორ ნაწილად ყოფენ: ერთია, ემპირიულ-რაციონალური, რომელიც აერთიანებს ხალხურ საბუნებისმეტყველო შეხედულებებსა და ბუნებრივ სამკურნალო საშუალებებს, მეორე – მაგიურ-რელიგიური, რომელიც გულისხმობს დაავადებათა შესახებ არსებულ რწმენა-წარმოდგენებსა და მკურნალობის წეს-ჩვეულებებს (მინდაძე ნ. , ქართველი ხალხის ტრადიციული სამედიცინო კულტურა, 2013).

მკურნალობის ამგვარი პრაქტიკა გავრცელებული იყო ქართველებშიც, რომელთა ცხოვრებაშიც რელიგიას უძველესი დროიდან მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. პერბალისტების გვერდით საქართველოში ყოველთვის იყვნენ პირები, რომლებიც მაგიური საშუალებებით, ძირითადად შელოცვებით, მკურნალობდნენ. არსებობდა სხვადასხვა დაავადების სამკურნალო შელოცვები. სოფელს მუდამ ჰყავდა მინიმუმ ერთი ადამიანი, უმეტესწილად ქალი, ვინც ამ ტიპის მკურნალობას ეწეოდა. ხალხურ მკურნალს, ჭკვიან, ბრძენ ადამიანად მიიჩნევდნენ და მოსახლეობა მას განსაკუთრებული პატივისცემით ეპყრობოდა. ითვლებოდა, რომ მას დაავადებების, დარღვევების, იდენტიფიცირების უნარი და განკურნების ძალა ჰქონდა.

არის მოსაზრება, რომ ხალხური, ემპირიული მედიცინა, მედიცინის განვითარების საწყისი ეტაპი, ადამიანთა ცალკეული საზოგადოების ზეპირი სამედიცინო ცოდნის კომპლექსია. შემდგომი განვითარების შედეგად ხალხური, ემპირიული მედიცინის ბაზაზე აღმოცენდა ტრადიციული მედიცინა, ტრადიციული მედიცინა ოფიციალური, პროფესიული მედიცინის ჩამოყალიბების შემდეგაც დამოუკიდებლად ვითარდებოდა და დღესაც განაგრძობს არსებობას (მინდაძე ნ. , ქართული ხალხური მედიცინა (აღმოსავლეთ საქართველოს მთიელთა ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით), 1981).

ხალხურ სამედიცინო პრაქტიკას რეგიონალური თავისებურებები ახასიათებს, რაც განპირობებულია ბიოგეოგრაფიული გარემოს თავისებურებებით. სხვადასხვა რეგიონისთვის დამახასიათებელი იყო მკურნალობის განსხვავებული მეთოდები და საშუალებები. გარდა გეოგრაფიული და კლიმატური მიზეზებისა, ტრადიციულ სამედიცინო ცოდნის ჩამოყალიბებაში დიდი როლი ითამაშა ისტორიულმა პროცესებმა. ვინაიდან ხალხური სამედიცინო ცოდნის გადაცემა უმეტესწილად ზეპირსიტყვიერი გზით ხდებოდა, საუკუნეებგამოვლილ ტრადიციულ სამედიცინო კულტურაში კარგად იკვეთება სხვადასხვა ისტორიული პროცესის ამსახველი ტერმინოლოგიური, შინაარსობრივი და რელიგიური შრეები.

ხალხური მკურნალობის ტრადიცია აჭარაში თანმდევიანა საერთო ქართული სამკურნალო პრაქტიკისა, ოღონდ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მას ახასიათებს გარკვეული თავისებურება. აჭარის მძიმე წარსულის ასახვა სხვადასხვა ყოფით სისტემებზე ეტაპობრივად ხდებოდა. რუსეთ-ოსმალეთის გამუდმებული ომები აჭარა-ქობულეთის მოსახლეობის სოციალ-პოლიტიკურ ცხოვრებაზე მძიმედ აისახებოდა. ფაქტობრივად, არ არსებობდა ადამიანის სოციალური დაცვის პირობები და სამედიცინო დაწესებულებები. აღნიშნული პრობლემები განსაკუთრებით სოფლის მოსახლეობას აწუხებდა, რომლებიც უგზოობისა და უსახსრობის პირობებში მოცილებულნი იყვნენ საქალაქო ცხოვრებას. ამგვარ ვითარებაში გაიზარდა მოთხოვნილება ტრადიციულ მკურნალობაზე. სახალხო მკურნალის, ე.წ. ექიმბაშის ინსტიტუტი უფრო მნიშვნელოვანი გახდა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სამკურნალო ცოდნისა და მეთოდების გადაცემა უმეტესწილად მემკვიდრეობით ხდებოდა. აჭარაში ცნობილი იყო რამდენიმე გვარი, რომელიც სახელგანთქმული იყო მკურნალობით, ესენი იყვნენ: გორგილაძეები, ხაბაზები, მიქელაძეები, გეგიძეები, დუაძეები და სხვა. მათგან ზოგი ქირურგიულ დაავადებათა, ზოგი კი (გორგილაძეები და გეგიძეები) შინაგან დაავადებათა მკურნალობაში იყვნენ დახელოვნებული (ჩირგაძე).

შინაგან დაავადებათა მკურნალობის პრაქტიკას აჭარაში უმეტესად ქალები ეწეოდნენ. ისინი, როგორც ადგილობრივი დასტაქრები, მკურნალობაში იშვიათი გამოწვევის გარდა, გარკვეულ გასამრჯელოს იღებდნენ ნატურით ან ფულით, მაგრამ არადადგენილი ნიხრით (ჩირგაძე ნ. , მკურნალობის ხალხური საშუალებები აჭარაში, 2008)

ჩვენთვის ხელმისაწვდომი გახდა ქობულეთში მცხოვრები სახალხო მკურნალის აიშე მჟავანაძის სამკურნალო პრაქტიკის შესწავლა და ამის მაგალითზე სახალხო მკურნალთა და სამკურნალო მეთოდების გამოყენების ზოგადი სურათის ჩვენება.

აიშე მჟავანაძის შესახებ საინტერესო ბიოგრაფიულ ცნობებს გვანვძიან მისი შვილიშვილები, რომლებიც ბავშვობიდან აკვირდებოდნენ მკურნალისა და პაციენტის ურთიერთობას, ბებუის მიერ სხვადასხვა სამკურნალო ნამულების დამზადებასა და სამკურნალო მეთოდების გამოყენებას.

მეთოდოლოგია: წარმოდგენილი ნაშრომი ეფუძნება ზეპირსიტყვიერ და ფოლკლორულ მასალებს, შესაბამისად კვლევის პროცესში გამოვიყენეთ ინტერვიუების მეთოდი, აგრეთვე წერილების, პირადი დღიურებისა და სხვა წერილობითი დოკუმენტების თვისებრივი შესწავლით მოვიპოვეთ სტატიაში განხილული ეთნოგრაფიული მასალები.

მსჯელობა: აიშე მჟავანაძე, ქობულეთის რაიონ, სოფელ წყავროკაში მცხოვრები, 1865-70-იან წლებში დაბადებული განთქმული მკურნალი და თვითნასწავლი ბებიაქალი იყო, რომელმაც დაახლოებით 1500 მდე ქალი ამშობიარა და არცერთი ლეტალური შემთხვევა არ ჰქონია. სამკურნალო ცოდნა მან თავისი ბებუისგან მიიღო, ხოლო დღესდღეობით მისგან მიღებული ცოდნით სხვადასხვა უებარ მალამოებს ამზადებს მისი შვილიშვილი. ამგვარად, სამკურნალო ცოდნის გადაცემის ეს უწყვეტი ტრადიცია სულ მცირე 2 საუკუნეს ითვლის.

როგორც მისი შვილიშვილები იხსენებენ, ბებია მთელი ცხოვრება კლდე-ღრეში დადიოდა, აგროვებდა სამკურნალო მცენარეების ფესვებს, ბოლქვებს, ღეროებს, ფოთლებსა და ყვავილებს. იცოდა, რომელი მცენარე რას კურნავდა. დაკრეფილი მცენარეებისგან კი „მელხემს“ – მალამოს აკეთებდა, რომელიც უებარი იყო ჭრილობებისთვის და აუცილებლად ფრინველის ბუმბულით უსვამდა მას პაციენტს.

ტრადიციული სამკურნალო ცოდნის ეფექტურობას ადასტურებს უამრავი ფაქტი. იყო შემთხვევები, როდესაც ექიმები ავადმყოფს ვერ შევლოდნენ, ექიმბაშის მკურნალობას კი, შედეგი ჰქონდა. ეთერ კალანდარიშვილი აიშე მჟავანაძის შესახებ იხსენებს: აიშეს ავადმყოფისთვის „მჭამელი“ – კანის კიბო მოურჩენია, მიუხედავად ამისა, ის დაუპატიმრებიათ, რადგან იმ დროს ხალხური მეთოდებით მკურნალობა აკრძალული იყო.

იგივე მთხრობელი იხსენებს, თუ როგორ გადაარჩინა აიშე მჟავანაძის მიერ ბალახებისგან დამზადებულმა მალამომ ახალგაზრდა ბიჭი ფეხის მოკვეთას. იგი რამდენიმე დღიანი მკურნალობის შემდეგ ფეხზე დადგა და კიდურიც შეუნარჩუნდა. ამგვარი სასწაულებრივი შემთხვევების გამო აიშე მჟავანაძე არა მხოლოდ სოფლის, არამედ რაიონის მასშტაბით გახდა ცნობილი.

იმდროინდელი სოციალ-ეკონომიკური სიტუაციიდან გამომდინარე მკურნალს გასამრჯელოს ნატურის სახით უხდიდნენ. ეთერ კალანდარიშვილი იხსენებს, თუ როგორ ღებულობდა ბებია მკურნალობის სანაცვლოდ სხვადასხვა საჩუქარს, ძირითადად, საყოფაცხოვრები ნივთებს: საპონს, შაქარს, ლაჩაქს (მარლა) და იშვიათ შემთხვევაში ფულს. უფრო ხშირად კი, ის უანგაროდ ეხმარებოდა ხალხს და არჩენდა ჭრილობებს, კანის დაავადებებს, თიაქარს, რაქიტს, რევმატიზმს და ა.შ

საინტერესოა რიტუალი, რომელსაც აიშე მჟავანაძე რაქიტის¹ სამკურნალოდ იყენებდა. მკურნალობის დაწყებამდე, წინა დღით, დილაუთენია „უენოდ“, უბრად ადგებოდა და წავიდოდა წისქვილში, სადაც წისქვილის წელიდან, დაახლოებით მუჭისოდენა, 7 ცალ ქვას ამოიღებდა (ამბობდა, „აქ რომ წყალი ჩამოდის 7 წისქვილის წყალია ზედ გადარებული“) და სახლში წამოიღებდა. ასევე მოკრეფდა სხვადასხვა სახის ბალახს, მოამზადებდა ჯაჭვს, ბუხარში დაანთებდა ცეცხლს, შიგ ჯაჭვს ჩააგდებდა და წისქვილიდან მოტანილ ქვებს ჩაყრიდა. ცეცხლზე ქვებს დადგამდა, შიგ მოხარშავდა ბალახეულობას. შემდეგ ქვებს გადმოდგამდა, თბილ ნაჭრებში შეხვეულ, ავადმყოფ ბავშვს ცხელნახარშიანი ქვების ზემოთ დაიჭერდნენ და ბავშვი ორთქლში გაეხვევოდა. როგორც კი ორთქლი შენელდებოდა მკურნალი მასში წისქვილიდან მოტანილ თითო-თითო გავარვარებულ ქვას ჩააგდებდა და ორთქლი კვლავ მოდიოდა. ასევე ქვაბში ნელ-ნელა ჩაუშვებდა გავარვარებულ ჯაჭვს და ბავშვს იმ ორთქლშიც „გამოხარშავდა“. შემდეგ ბავშვს კიბესთან მიიყვანდნენ, მიიტანდნენ გამოყენებულ ჯაჭვსაც და ბავშვს მასში გაატარებდნენ. იმავე რიტუალში მკურნალი იყენებდა ცულსაც, რომლითაც ბავშვის ფეხთან თითქოს ოდნავ კიბის საფეხურს ჩაჭრიდა. ასე გაატარებდა ბავშვს 7 საფეხურს. აღსანიშნავია

¹ რაქიტი, ეს არის დაავადება, რომელიც წარმოადგენს ძვლების დარბილებასა და დასუსტებას ბავშვებში.

ისიც, რომ ეს რიტუალი ტარდებოდა მაშინ, როდესაც ატმის ხე იყო შეფოთილი. რიტუალის დასასრულს მკურნალი აკვანში ატმის ფოთლებს ჩააფენდა, შიგ შიშველ ბავშვს ჩააწვენდა და ზემოდან ისევ ატმის ფოთლებს დააფარებდა, შეახვევდა და ასე ბავშვს ისევ ოფლს მოადენდა. ეს რიტუალი სრულდებოდა სამჯერ, სავსე მთვარეზე. როგორც ამბობენ, ამ რიტუალის შემდეგ ბავშვი აუცილებლად გაივლიდა. რიტუალის შემადგენელი ნაწილი იყო შელოცვაც, თუმცა ეს შელოცვა არ შემორჩენილა. როგორც ჩანს, მნიშვნელოვანი იყო ატმის ფოთლის სამკურნალო თვისებები, რომელიც, როგორც ჩანს, კუნთების გამკვრივებას უწყობდა ხელს და ამის შესახებ მკურნალმაც კარგად იცოდა.

საინტერესოა ისიც, რომ მკურნალი რიტუალისთვის იყენებდა წისქვილის წყლიდან ამოღებულ 7 ქვას. ქრისტიანობაში რიცხვი 7 განიხილება, როგორც სრულყოფილების და სისრულის სიმბოლო. იგი ასევე დაკავშირებულია შექმნის შვიდ დღესთან და სულიწმიდის შვიდ ნიჭთან. სწორედ ამიტომ, არა არის გამორიცხული, რომ ეს რიცხვი ქრისტიანული რელიგიის გავლენით დამკვიდრდა ზემოთ აღწერილ სამკურნალო რიტუალში და სავსებით ლოგიკურად გამოიყენებოდა განუვითარებელი სხეულის სამკურნალოდ.

საინტერესოა კიდევ ერთი სამკურნალო მეთოდი, რომლითაც ის ხიდან ჩამოვარდნილებს ეხმარებოდა. თუ ვინმე ხიდან გადმოვარდებოდა, მკურნალი იმ ადგილზე სასწრაფოდ მიწას ამოთხრიდა და აუცილებლად იპოვიდა ნახშირს. ნახშირს გარეცხავდა, დანაყავდა, წყალში „გაღესავდა“ (გახსნიდა) და უგონოდმყოფს დააღვინებდა, რომელიც უმაღლეს გონს მოდიოდა.

„რევმატიზმის სამკურნალოდ ყოველ გაზაფხულზე ფაშა (აიშე) იყენებდა ბაიას ყვავილს. გარეცხავდა, პატარა კოლოფში დანაყავდა, შემდეგ ავადმყოფს წვივებზე მიაღებდა და შეკონავდა. ეს დაწვავდა იმ ადგილს რამდენიმე დღეში, მერე მოაძრობდა. დამწვარ ადგილზე ჩნდებოდა წყლული, რომლიდანაც გამოდიოდა წყალი, შემდეგ წყლულზე თავის მალამოს წაუსვამდა და მოარჩენდა. „ეს ყველამ უნდა გაიკეთოს გაზაფხულზე და სირისტი (ნესტი) გამოიყვანოს ფეხებიდანო“ – იხსენებს აიშე მჭავანაძის შვილიშვილი.

გარდა ემპირიულ-რაციონალური საშუალებებისა, აიშე მჭავანაძე სამკურნალო პრაქტიკაში იყენებდა შელოცვებს, რომელიც სხვადასხვა დაავადებისთვის იყო განკუთვნილი. შვილიშვილის, მერი კალანდარიშვილის ძალისხმევით შემორჩენილი გვაქვს რამდენიმე შელოცვა.

აქვე კიდევ ერთხელ უნდა ითქვას, რომ იმდროინდელი ეთნოგრაფიული მასალებიდან ჩანს, თუ როგორ არის დამკვიდრებული ხალხის ყოფაში წარმართული, ქრისტიანული და ისლამური პლასტები. შელოცვები კი, შეიძლება ითქვას, სწორედ ის მნიშვნელოვანი ეთნოგრაფიული არტეფაქტებია, რომელშიც ჩანს სხვადასხვა რელიგიათა დროში მონაცვლეობა და მისი დანალექი ყოფითი კულტურის დონეზე.

ყველა ლოცვა იწყებოდა ასე:

**„სახელითა ღვთითა,
მამითა ძითა,
სულითა წმინდითა...“**

და ამთავრებდა ასე:

„დანის პირის განაჭარი,
დანას ტარად დიეგება,
ცულის პირის განაჭარი,
ცულის ტარად დიეგება,
წალდის პირის განაჭარი,
წალდის ტარად დიეგება,
ჩემი ლოცვა ლოცვა არის,
ამ ქალს/კაცს/ბავშვს, ერგება |სახელი და გვარი|
მე ვარ მლოცველი,
მარგებელია ღმერთი გამჩენი, ამინ!“

შელოცვა ნათვალევის / I ვარიანტი

სახელითა ღვთითა,
მამითა ძითა,
სულითა წმინდითა,
მე გილოცავ თვალისა-ნათვალევისა.
თეთრისა-თეთრფერვანისა,
შავისა-შავგრემანისა, წითურისა,
ტანმაღალისა, ტანდაბალისა,
შინაურისა, გარეულისა,
მოხუცისა, ახალგაზრდისა,
ქალისა, კაცისა, ბავშვისა,
მეზობლისა, ნათესავისა, მოყვარისა,
ღმერთო, ყველას ავი თვალისგან,
შურიანი თვალისგან,
შენ დაიცავი და შენ დასწერე ჯვარი
ქალს, კაცს, ბავშვს |სახელითა და გვარით|,
ამ წყალის დამღევსა და მომხმარებელს |როცა წყალს ულოცავენ|
ამინ!

შელოცვა ნათვალევის / II ვარიანტი

სახელითა ღვთითა,
მამითა ძითა,
სულითა წმინდითა,
მე გილოცავ თვალისა-ნათვალევისა.
მანყენარი შენახედავი
ლაზო შენახედავი,
თვალმკვეთარი შენახედავი,
ღმერთო, შენ აშორე ამ |ქალს, კაცს, ბავშვს|
შენი ავი თვალის მცემელსა,
გასკდა რვალი,
დიეფსო თვალი,
გადიერო შხამი,
მუა შავი წყალი,
მუაქვს შავი გველი,
გადაჰკიდეთ ჭუეები,
გააგდებიეს ნელები,
იგი მოჰკიდეს ეკლებზე, ქაცვებზე,
ისე დაღრა, დაჭკნა,
შენზე ავი თვალით, ავი სულით შემხედავი.
ამინ!

შელოცვა ყელმოსწრობილის (ყელჭირვება)

სახელითა ღვთითა,
მამითა ძითა,
სულითა წმინდითა,
მე გილოცავ ყელმოსწრებულისა.

ამდგარი მისდგომია
ყელსა და კისერსა,
შველო, ირემო, ყამუჩო,
ამ ბალანას რად არჩობ.
იაგუნდის მარანუში
ქრისტე იდგა წირვაზე,
ქრისტემ უთხრა პეტრესა,
რად არა სჯამ პურსა,
რად არა სვამ წყალსა,
დაგიბერავ სულსა,
გაგაქროლებ წამსა.
ამინ!

შაკიკის შელოცვა

სახელითა ღვთიითა,
მამითა ძითა,
სულითა წმინდითა,
მე გილოცავ შაკიკისა.
შაკიკი შემომეყარა
ორშაბათსა დილასა,
პრასას ვჭამდი კუშასა,
გადიეყარა წმინდა გიორგი
გააქროლა დილასა.
ამინ!

შელოცვა კუის |საქონლის ან მეძუძური ქალის|

სახელითა ღვთიითა,
მამითა ძითა,
სულითა წმინდითა,
მე გილოცავ კუისა.
კუ, კუ, კურკუმელო,
კოჭდაბალო საქონელო,
არაზე ჯიხარ, რაზე ჯიხარ,
რას წამოგისხამს თავზე მაზარა,
აგჭრი ანითა, განითა,
ჭრელტანიანი დანითა,
გრძელტარიანი წალდითა,
ჩაგყრი რიონის ქოთანსა,
დაგულებ, გაქაფქაფებ,
გაგადენ წყალსავითა,
გაგაქროლებ ქარსავითა.
ამინ!

შელოცვა შეჭრეტილის |კისრის არეში მასაჟით|

სახელითა ღვთიითა,
მამითა ძითა,

სულითა წმინდითა,
 მე გილოცავ შეჭრეტილსა.
 ზღვაში ორი ხენი იდგა,
 უძირო და ძირიანი,
 ზეთა ორი მტრედი იჯდა,
 უფრთო და ფრთიანი.
 ადამმა გვერდი იმტკიცა,
 ადამმა უთხრა ხესა,
 ხემ უთხრა წყალსა,
 წყალმა იდინა ზღვას შიერთო,
 ზღვამ იდულა ქაფსავით,
 ღმერთო, გააქროლე,
 შეჭრეტილი ქარსავით.
 ამინ!

შელოცვა შეშინებულის

სახელითა ღვთითა,
 მამითა ძითა,
 სულითა წმინდითა,
 მე გილოცავ შეშინებულისა.
 გულო მოდი შინაო,
 რამ შეგაშინაო,
 კატამ შეგაშინაო,
 ძალმა შეგაშინაო,
 ძროხამ შეგაშინაო,
 ცხენმა შეგაშინაო,
 კაცმა შეგაშინაო,
 ქალმა შეგაშინაო,
 სულიერმა შეგაშინაო,
 რამაც შეგაშინაო
 იმან მოგარჩინაო.

ბუნებრივია, და დადასტურებული ფაქტიცაა, რომ სახალხო მკურნალის, აიშე მჭავანაძის ჩვენ მიერ მოყვანილი მაგალითი არის ერთ-ერთი და არა ერთადერთი. თუმცა, საინტერესოა ის მიდგომები, რომლებიც განსხვავებულია, ყველგან არ გვხვდება და შეიძლება ჩაითვალოს სწორედ იმ თავისებურებად, რომელიც უკვე ვახსენეთ. საქართველოს ცალკეული რეგიონის ტრადიციულ მედიცინას გარკვეული თავისებურება ახასიათებს რაც აისახა ეთნომედიცინაში, ემპირიულ-რაციონალური საშუალებებით მკურნალობაში, მაგიურ-რელიგიური წარმოდგენებსა თუ წეს-ჩვეულებებში.

მიუხედავად იმისა, რომ ექიმბაშის ინსტიტუტი და ზოგადად ხალხური მკურნალობის მეთოდებით მკურნალობა ძველებურად აქტუალური აღარ არის, დღეს მას მაინც იყენებენ. ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კითხვა, რომელიც უნდა დაისვას, არის ის, თუ რატომ მიმართავს ხალხი დღემდე ხალხურ სამკურნალო საშუალებებს, მიუხედავად ახალი ალტერნატივისა? ჩვენი მოსაზრებით, ძირითადად, ბუნებრივ-კულტურული კავშირების გამო, რომლებიც მეტად მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ თანამედროვე საზოგადოების ცხოვრებაში. წეს-ჩვეულებების, ტაბუების, რელიგიური ღირებულებების გამო, რომლებიც მჭიდროდ არიან დაკავშირებული გარემოსთან. ასევე არსებობს სხვა მიზეზები, რის გამოც ხალხი თანამედროვე ჯანდაცვის სისტემებს, ხალხურ სამკურნალო საშუალებებს ამჯობინებს. მაგალითად, ტრადიციული მკურნალობის დაუყოვნებლივი ეფექტის გამო, პაციენტის სქესის გამო და სხვა. უნდა ითქვას, რომ თანამედროვე სამედიცინო

პრაქტიკაში აქტიურად დგას ექიმისა და პაციენტის ურთიერთობის პრობლემა, განსხვავებით პაციენტისა და სახალხო მკურნალის ურთიერთობისგან. მიიჩნევა, რომ მკურნალთან კონტაქტის დამყარება თითქოსდა უფრო ადვილია. როგორც წესი, პაციენტები მიმართავენ ხალხურ მკურნალობას სხვადასხვა რთული და გრძელვადიანი პროცედურების თავიდან ასაცილებლად და რაც მთავარია იმიტომ, რომ მათი მკურნალობა ხშირად ეფექტურია.

დასკვნა: ტრადიციული მედიკამენტები და სამკურნალო სისტემები თაობების მანძილზე მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა ქართველი ხალხის ყოფაში, განსაკუთრებით იმ საზოგადოებაში, რომელიც ქვეყნის ყველაზე შორეულ რეგიონებში ცხოვრობდა და თანამედროვე ჯანდაცვის სისტემისგან გარიყულად რჩებოდა. ამჟამინდელმა კვლევამ ყურადღება გაამახვილა აჭარაში, ერთ-ერთი სახალხო მკურნალის მაგალითზე ტრადიციული სამკურნალო პრაქტიკის მნიშვნელოვან ელემენტებზე. კვლევის შედეგად, ერთ-ერთი სახალხო მკურნალის მაგალითით, წარმოვაჩინეთ აჭარის ტრადიციული სამედიცინო კულტურის მხოლოდ მცირე ნაწილი. მომავალი კვლევა მიზნად ისახავს დეტალურად აღიწეროს იმდროინდელ აჭარაში გავრცელებული დაავადებების ტრადიციული სამკურნალო პრაქტიკა, მკურნალობის ბუნებრივი თუ ზებუნებრივი საშუალებები და მეთოდები, მათ შორის მცენარეები, მინერალები, შელოცვებით და სხვა, რაც ხელს უწყობდა სხვადასხვა, იმ დროისთვის განსაკუთრებით რთული დაავადებების განკურნებას. ვფიქრობთ, ძველი ეთნოსამედიცინო ცოდნა სათანადო გამოკვლევების შემდეგ უნდა დამკვიდრდეს თანამედროვე სამედიცინო პრაქტიკაში. დღეს მსოფლიოში დაავადებების ახალი ფორმები ვრცელდება, ამის ნათელი მაგალითია COVID-19. უძველესი ხალხური სამკურნალო პრაქტიკა უზრუნველყოფს პლატფორმას ტრადიციული მედიცინისა და პრაქტიკის გასაგებად და გასაძლიერებლად, რომელიც ფოკუსირებულია როგორც დაავადების განკურნებაზე, ასევე მის კონტროლზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- მინდაძე, ნ. (2013). *ქართველი ხალხის ტრადიციული სამედიცინო კულტურა*. თბილისი.
- მინდაძე, ნ. (1981). *ქართული ხალხური მედიცინა (აღმოსავლეთ საქართველოს მთიელთა ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით)*. თბილისი: მეცნიერება.
- ჩირგაძე, ნ. (2008). *მკურნალობის ხალხური საშუალებები აჭარაში*. თბილისი: საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ტბელობა“, 2008 წლის ნოემბერი (მასალები).